

Bc. et Bc. Markéta Záhumenská: Moderní čínská žena na cestách po světě: Lü Bicheng (1926–1933). Diplomová práce, Katedra sinologie FF UK 2023.

Posudek oponenta

Práce analyzuje novinové články čínské autorky Lü Bicheng (1883 – 1943) z cest po Evropě a snaží se je zasadit do kontextu modernizace Číny a vztahu tradiční a moderní společnosti v osobnosti vzdělané, emancipované, ale kulturně jinak konzervativní autorky. Věnuje poměrně velký prostor životním osudům Lü Bicheng před jejím odjezdem z Číny, analýza cestopisů tvoří méně než polovinu rozsáhlé práce. Hlavní metodou je tematická analýza ve snaze vystihnout klíčové prvky, které Lü Bicheng ve svých článcích rozebírala, a skrze ně jak individuální rysy její osobnosti, tak očekávání čtenářů v Číně podmíněné jejich znalostmi o světě a otázkami, které v čínské společnosti ve 20. letech rezonovaly.

Práce je založena na podrobném a pečlivém studiu pramenného materiálu, z nějž obsáhle cituje. Pramen je přitom napsán v obtížném archaizujícím stylu s velkým množstvím literárních narážek a větnými a lexikálními vzorci wenyanu, které v dnešní čínštině chybí a diplomantka musela vynaložit značné úsilí na jejich správné pochopení. Oceňuji rovněž, že s ukázkami z pramene poctivě pracuje a vysvětluje, jaké závěry z nich vyvozuje.

Analýza přináší zajímavé a přesvědčivé postřehy s obecnější platností, například zájem autorky o moderní dopravní prostředky a vůbec moderní techniku (a jí zprostředkované pohodlí a kultivovanost) na úkor historie a starožitností, soustředění na angličtinu jako jediný jazyk, kterým během dlouhých sedmi let v Evropě autorka byla schopna komunikovat, s tím související povrchní vhled do evropské politické a společenské situace a její vnímání převážně prizmatem čínské zkušenosti (např. odpor vůči versailleské smlouvě a sympatie s Německem). Lze z ní pochopit, proč cestopisy, ač staré skoro sto let, budí pozornost a jsou vydávány a čteny i v tomto století. Jako bychom místy viděli současné (či spíše nedávné, předcovidové) čínské turisty a turistky s jejich specifiky.

Pečlivé a přínosné jsou textové i grafické přílohy práce, které zpřehledňují komplikované životní a cestovatelské působení autorky a dodávají k němu užitečné ilustrace. Dobře zvolená a pečlivě v bibliografii zaznamenaná je odborná literatura.

Tolik asi slova chvály. Nyní v souladu s rolí oponenta přistoupím ke kritičtějším hodnocení některých aspektů práce.

Nejprve ke koncepci práce. Již bylo zmíněno, že samotná analýza pramene představuje o něco méně než polovinu textu, pro což podle mého dojmu není dobré odůvodnění. Historický kontext a osobní životní kontext autorky jsou sice nepochybně důležité a zejména v druhém případě i samy o sobě zajímavé, ale jejich propojení s texty cestopisů je značně volné a někdy i přitažené za vlasy. Jako příklad bych uvedl pasáž o zpoždění zavazadel při cestě z Benátek do Vídně, kde diplomantka připomíná, že Lü Bicheng v mládí odešla bez svých osobních věcí od svého pěstouna (strýce), což mohlo umocnit její obavy ze ztráty věcí i v tomto případě. Nepřesvědčivě působí i snaha propojit obsah cestopisných článků

s předchozí autorčinou kariérou učitelky a ředitelky školy zdůrazňováním, že chtěla i v nich výchovně působit.

Obecněji řečeno, jelikož (alespoň dle prezentovaného výběru úryvků) v Lü Bichengniných¹ zápiscích nehraje její minulost významnou roli, mohla by být prezentována výrazně stručněji bez odboček ke všem souvislostem (typicky pasáž o Qiu Jin nebo opakované exkurzy ke svazování nohou do práce nijak nezapadají). I když je tuto osobnost potřeba čtenáři představit, těžiště by mělo spočívat ve 20. letech, ze kterých pramen pochází – o společensko-historickém kontextu této doby, která nepochybně ovlivňovala, jakým způsobem byly tyto zápisky čteny, se paradoxně dozvídáme méně než např. o Sto dních reformy v roce 1898. Zejména v souvislosti se vztahem Číny k Německu, obavám vyšších vrstev z komunistů a smýšlení o fašistické Itálii, které jsou v textu do určité míry tematizovány, by bylo vhodné věnovat více místa čínské politické situaci v době, kdy byly texty napsány.

Diplomantka se snaží práci zasadit do rámce zkoumání postavení žen v čínské společnosti, ale to funguje poměrně dobře spíše v její první polovině (analýze Lü Bichengnina života) a spíše selhává v souvislosti se samotným pramenem. V něm autorka svou ženskost tematizuje jen mimochodem a okrajově. Kontext, který v práci naopak zcela chybí, je žánr čínské cestopisné literatury z Evropy ze stejné doby, který by umožnil lépe charakterizovat specifika Lü Bicheng. Alespoň zmíněny by měly být dřívější Liang Qichaovy Dojmy z cest po Evropě (*Ou you xin ying lu*) a jistě by se našly další, povahou bližší příklady.

S tímto rozhodnutím rámovat pramen jako výraz ženské emancipace zřejmě souvisí až oslavný tón, kterým o něm diplomantka místy píše. Přitom textové ukázky a nakonec i shrnující komentáře diplomantky k prameni spíše naznačují, že i když byly autorčiny cesty bez doprovodu po Evropě pro čínské čtenáře ze začátku průkopnické, sama autorka o nich pojednává věcně a spíše než na omezení plynoucí z jejího pohlaví naráží na jazykovou a informační bariéru. Její naprostá finanční i rodinná nezávislost ji stavěla do ojedinělé pozice, která nebyla pro většinu ani dobře situovaných čínských žen opakovatelná.

Autorka v analyzovaných ukázkách mnohdy působí okázale až sebestředně, což jí zřejmě bylo vyčítáno už během jejího pedagogického působení v Číně. Možná tento moment by stál za podrobnější analýzu, protože se tu střetává projev samostatné, sebevědomé ženy s problematickým nedostatkem pokory a zvědavosti k cizímu prostředí, který mohl bránit zprostředkování autentičtějších dojmů z Evropy. Jinými slovy, kritičtější přístup k autorce by mohl otevřít některé zajímavé a stále aktuální otázky mezikulturní komunikace a rolí elitních prostředníků v ní. Prostředkem k těmto úvahám by mohla být i diskuse nad podtitulem moderní taiwanské edice cestovních zápisků „Zápisky talentované ženy o baťůžkářském cestování“, neboť Lü Bichengniny cesty prvními cestovními třídami a ubytování v nejluxusnějších hotelích sotva spadají pod běžné chápání „baťůžkářského“ cestování.

Ačkoliv je jistě pravda, že „Lü Bicheng [sic] tak svým životem a dílem zrcadlí tok dějin a složitost celého procesu přechodu od ‚tradičního‘ k ‚modernímu‘“ (str. 111), jako závěr analýzy těchto cestovních zápisků vyznívá tato věta příliš obecně, až jako kliše. Práci by velmi prospělo, kdyby se pokusila najít užší problém, o němž analyzovaný pramen vypovídá něco konkrétnějšího a překvapivého.

¹ Přebírám od diplomantky s díky a uznáním tento způsob tvorby přivlastňovacího přídavného jména ženského ze jmen končících na nosovku -ng.

Přistupme nyní ke zhodnocení detailního provedení práce, v němž bývá ukryt ďábel (bohužel i zde skutečně je). Čtenář jistě na první pohled zaznamená gramatické a pravopisné chyby, které se na stránkách práce hojně vyskytují. Pokusil jsem se o statistiku a našel na 103 stranách hlavního textu bez příloh 23 zjevných vyšínutí z větné vazby, 25 špatných shod přívlastku nebo přísudku, 40 chybějících nebo naopak přebývajících slov, 47 překlepů a pravopisných chyb a 125 chyb v interpunkci. Ačkoliv jen zřídka tyto chyby brání porozumění (např. str. 29: „minimálně v začátcích své pedagogické kariéry byla Shimoda pro Lü Bicheng inspirací“ – patrně v začátcích dráhy Lü Bicheng?), v takovém množství by se rozhodně neměly v diplomové práci vyskytovat ani triviální překlepy.

Celou řadu nedostatků nacházím však i v překladech čínského pramene. Některé mají systematickou povahu, např. překlad slova *jie* 界 jako „svět“ (např. s. 52 „Čínskou ženskou světovou asociací (Shenzhou nü jie xie ji she 神州女界協濟社)“, str. 107 „Lü Bicheng tak byla součástí světa kulturního, lingvistického, ekonomického a náboženského“), správně „kruhy“ nebo „komunita“, nebo spojení *ju yun* 據云 jako „proslýchá se“ (ve skutečnosti jde jen o markr nepřímé řeči). Nesprávný je také překlad titulu několikrát zmíněného článku *Weiyena zhi bei kun* 維也納之被困 jako „Obklopena těžkostmi ve Vídni“. Přesnější by bylo překládat *bei kun* jako „uvězněna“ nebo „zastavena“, případně obecněji „v nesházích“.

Někdy nacházíme chybu už v opisu čínského originálu nebo jeho přepisu do latinky, např. na str. 66 國文為立國之精神，絕不可發一白話代之(patrně má být 以白話代之), na str. 100 zámek Versailles jako Fansaier 凡塞爾 (správně Fanersai 凡爾塞). Častější jsou chybné překlady od vyloženě nemožných (např. str. 89 一小學生 jako „malý student“, str. 98 二百餘 jako „dvě stě dalších“) po jakžtakž přijatelné interpretační posuny. Z delších úseků je problematický zejména popis hotelu v Montreux na str. 86: 館作半環形，前為平台，石檻迂迴，樹以華燈，高聳雲表。燈圓而巨，纍如明珠，光逾皓月。 „vpředu je terasa, kamenný práh dveří je kruhový, stromy dekorovány barevnými světly se tyčí vzhůru nad mraky. Lustr je kulatý a obrovský, lano je jako blyštivý šperk a jeho záře je zářivější než jasný měsíc.“ Zjevně nešlo o práh dveří, ale buď hranu terasy, nebo možná zábradlí či balustrádu; nebyly tam stromy (ve wenyanu obvykle 木), nýbrž lampy zasazené 樹 jako stromy, tyčící se do oblak (ne nad ně). Tyto lampy byly kulaté a velké a v souhrnu působily jako jasné perly zářivé jako měsíc.

Další problematické překlady uvádím samostatně v příloze.

V celkovém hodnocení práce převažuje pozitivní dojem ze zpracování těžkého textu v zásadě pečlivě a s obšírnou kontextualizací a komentáři. Vzhledem k nejasnému vyznění, chybným překladům a dalším formálním nedostatkům práce – nepřiměřeně velkému množství jazykových chyb – však navrhuji známku velmi dobře až dobře. Jako podnět k diskusi přidávám otázku, jak se liší styl cestování Lü Bicheng a dnešní turistika. S tím souvisí, že v cestopise zabírá tolik místa popis samotných přesunů ve srovnání s dojmy z prohlídek jednotlivých destinací; je to rys odpovídající spíše modernímu cestování nebo navazuje trochu na tradiční cestopisy z poutí s karavanami?

V Praze 7.8.2023

Mgr. Ing. Jiří Hudeček, Ph.D.

Příloha – vybrané problematické překlady

Str.	Text / originál / komentář
59	neodmyslitelná / 固有 / původní, pevná součást?
79	Cestu jsem plánovala podniknout z Francie do Itálie.... Nejprve je nutné projet Švýcarskem, a pak zajít do Cookovy cestovní společnosti / 予定計取由法至義之路線, ...須先經瑞士, 乃往柯克公司 / “Naplánovala jsem cestu z Francie do Itálie přes Švýcarsko. Vydala jsem se tedy do Cookovy kanceláře...”
79	Později jsem přišla na to, že existuje také lístek, který je platný po dobu dvou měsíců. Nejspíš je to tím, že doma i v zahraničí se každý může používat jeden měsíc. V budoucnu jsem si je opět koupila a cena zůstala stejná / 後予查知尚有限用兩月之票, 蓋國內及國外各一月, 予後屢購用之, 價亦相同也。 / “doma i v zahraničí” patrně cesta tam a zpět? druhá věta by měla být “později jsem tyto lístky často používala, protože jejich cena byla stejná”
80	Nicméně vzhledem k tomu že je tu plno, tak na sedadlo dávám jenom malé věci / 然嫌擁擠, 僅置小件於座處 / „ale bylo mi tam moc těsno, tak jsem si jen položila drobnosti na sedadlo““
80	stojím ve vedlejší kabině přede dveřmi / 則立於廂門外 / stojím mimo kupé na chodbičce?
81	Když jsem já čtrnáctého večer klesala na toto město, patnáctého brzy ráno tato katastrofa vypukla, Jak jen jsem k tomu přišla! / 蓋予於十四夕下降此城, 十五日晨而禍爆發, 何適逢其會也 / “14. jsem zde přistála a hned 15. ráno vypuklo toto dopuštění, čím to, že to tak vyšlo!”
81	požádala jsem o napsání dopisu do benátské dopravní společnosti, abych je vedla k odpovědnosti za zdržení / 將致函威尼斯代運之公司, 責其延誤。 / chci napsat do přepravní společnosti a vyčinit ji za zpoždění
83	[Cestující] nejsou obeznámeni s předpisy, takže je nejjednodušší je ignorovat. / 不賠規例, 最易忽略 / protože neznají pravidla, velmi snadno se stane, že na něco zapomenou
84	Někdy však může být cena za menší hotel vyšší než za hotel větší. Velké hotely navíc dělají obchod čestně a nestávají se tam podvodné incidenty / 惟有時小旅館之價或反較大旅館為昂, 蓋大旅館營業公正誠實不欺故也。 / cena v malých penzionech může být dražší asi proto, že velkého hotely jsou provozovány spravedlivěji
90	již přijeli autem na levou stranu silnice, aby se s nimi přivítali / 駕汽車迎於道左 / přijeli autem a čekali na ně na levé krajnici (u levého chodníku)
91	ti co byli vzadu se nemohli dostat dovnitř / 後至者不得入 / kdo přišel později, nebyl vpuštěn
93	pouze když došlo na důležitější věci, těžkosti mě provázely na každém kroku / 僅及大端, 難隨跬步 / [známí] pomohou jen s velkými problémy, nemohou nás provázet na každém kroku
93	Využila jsem zkušenosti, které jsem získala, neboť jsem člověk, který když cestuje sám do daleka, tak moc dobře nezná místní jazyk / 以經歷所得, 為隻身遠遊且不諳方言者 / zkušenost člověka, který sám cestuje do daleka bez znalosti místní řeči (chybí navazující text?)
94	nejprve jsem plánovala studovat francouzštinu, a poté ji detailně prozkoušet. / 初到時擬先肄習法語, 而後詳考 / nejprve se naučit francouzsky a potom detailně zkoumat (Paříž)
103	Jen v postranních dveřích byla skulina, a proto ji mnoho lidí pozorovalo. / 惟旁門闕一隙, 以多人守之。 / Jen v postranních (zadních) dveřích byla skulina, ty hlídalo velké množství lidí
105	nakonec se orlice přiblíží ke slunci / 終有鷹揚之日 / přijde den, kdy orlice (zase) vzlétne